

Çocukların Saldırganlık ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeylerinin Akranları Tarafından Sevilme Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi¹

Ahmet EROL²

Hülya GÜLAY OGELMAN³

Öz: Araştırmanın amacı, 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma (AŞMK) düzeylerinin akranları tarafından sevilme (ATS) düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini, Denizli ili Pamukkale ve Merkezefendi ilçelerinde okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş arası 241 çocuk oluşturmaktadır. İlişkisel tarama yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada veriler Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin Saldırganlık Alt Ölçeği, Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, Çocuk Derecelendirmesine Dayalı Sosyometri Tekniği, Öğretmen Derecelendirmesine Dayalı Sosyometri Tekniği ile toplanmıştır. Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin Saldırganlık Alt Ölçeği ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, her çocuk için okul öncesi öğretmenleri tarafından ayrı ayrı doldurulmuştur. Elde edilen veriler Basit Doğrusal Regresyon Analizi Tekniği ile çözümlenmiştir. Bulgulara göre, saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma (AŞMK) ile akranlar tarafından sevilme (ATS) düzeyi arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Öğretmen ve akran görüşleri sonucunda, saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma arttıkça (AŞMK), çocukların akranları tarafından sevilme (ATS) düzeylerinin azaldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen ve akran görüşlerine göre saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma (AŞMK) düzeyleri, çocukların akranları tarafından sevilme (ATS) düzeylerini anlamlı biçimde yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler:
Saldırganlık,
Akran Şiddeti,
Akranları Tarafından
Sevilme.

Predictor Effect of Children's Levels of Aggression and Peer Victimization on Their Levels of Being Liked by Peers

Abstract: The aim of this study is to examine the predictor effect of 5-6 year-old children's levels of aggression and exposure to peer victimization (PV) on their levels of being liked by peers (BLP). The sample group of the study consisted of 241 5-6 year-old children attending preschool education in Pamukkale and Merkezefendi districts of Denizli province. This was a study with correlational survey model. Aggression subscale of Ladd and Profilet Child Behavior Scale, Peer Victimization Scale, Sociometric Technique Based on Child Rating, and Sociometric Technique Based on Teacher Rating were used as data collection tools in the study. Aggression subscale of Ladd and Profilet Child Behavior Scale and Peer Victimization Scale were filled by preschool teachers individually for each child. Simple Linear Regression Analysis was utilized to analyze the data. According to the results, a negative significant correlation was also found between aggression, peer victimization (PV), and level of being liked by peers (BLP). As a result of the teacher and peers views, it was revealed that as aggression and peer victimization (PV) increased, the children's levels of being liked by peers (BLP) decreased. It was concluded in the study that the preschool children's aggression and peer victimization levels were a statistically significant predictor of their levels of being liked by peers. Also, children's aggression and peer victimization (PV) levels significantly predict their levels of being liked by peers (BLP) according to peer and teacher views.

Key Words:
Aggression,
Peer Victimization, Liking
by Their Peers.

Geliş Tarihi : 25.12.2019
Kabul Tarihi : 17.02.2020
Yayın Tarihi : 29.06.2020

¹ Bu araştırma, 11. Ulusal Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenliği Öğrenci Kongresi'nde (Kastamonu, 27-29 Nisan 2016) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fak., Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD, ahmete@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7538-952X

³ Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fak., Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD, hulya.ogelman@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4245-0208

GİRİŞ

Çocukluk ve gençlik çağları bireylerin fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimi açısından önemli evreleri içermektedir. Bu süreçte bireysel gelişimin eksiksiz ve sağlıklı bir biçimde ilerlemesinde rol oynayan bazı unsurlar kritik öneme sahiptir. Sağlıklı çocukların gelişiminde akran etkileşimleri odak noktada yer almakta ve akran iletişimi ile ilgili problemler, düşük bilişsel yeterliğe sahip olma yönünde bir göstergesi sayılabilmektedir (Holmes, Kim-Spoon ve Deater-Deckard, 2016).

Çocukların gelişimi için önemli olan akran ilişkileri, aynı ya da benzer yaş grubu içindeki çocukların etkileşimi olarak tanımlanabilir (Hartup'tan aktaran Pepler ve Craig, 1998). Erken yıllar, akran ilişkilerinin uzun ve kısa süreli etkileri ve ilk örneklerinin deneyimlenmesi bakımından önemlidir (Gülay, 2009). Yaşamın ilk yıllarında çocuklar doğal bir yönelimle temel özelliklerde kendileriyle benzerlik gösteren çocuklardan oluşan gruplarda yer almayı tercih edebilirler. Bu gruplara dâhil olma ve grupta bulunmayı sürdürme süreçleri, gruptaki her çocuğun davranışlarına ve elde ettiği başarılarına yansımaktadır. Akran gruplarının yapısı, büyüklüğü, devamlılıkla ilgili dinamikleri, grup oluşumundaki yönetim süreci ve var olan ilişkiler çerçevesinde sürekli değişim halindedir (Gifford-Smith ve Brownell, 2003).

Okul öncesi dönem çocuklarındaki akran ilişkileri, çocukların sosyal, zihinsel, fiziksel, duygusal gelişimlerini ve psikolojik durumlarını etkileyebilir (Gülay, 2009). Sosyal ilişkiler, sosyal mesajları algılama ve davranış boyutlarında zihinsel becerilerle yakın etkileşim halindedir. Sosyal gelişimin bilişsel gelişimle sürekli ve karşılıklı etkileşimi bulunmaktadır. Düşünme becerileri açısından desteğe ihtiyaç duyabilen çocuklar; empati, duygusal düzenleme, davranış seçme, yorumlama, sosyal problemlere çözüm üretme gibi akran ilişkilerinde önem taşıyan becerilerde de problem yaşayabilmektedirler (Gülay Ogelman, 2018).

Okul öncesi dönemde çocukların akranları ile etkileşimi onların akademik ve sosyal becerileri ile ilişki halindedir. Alan yazında mizaç özelliklerinin çocuklara yalnızca daha olumlu akran etkileşimi geliştirmede yardımcı olmadığı; aynı zamanda çocukluk ve gençlik dönemi arasında olumlu akran etkileşiminin oluşumunu ve sürdürülmesini sağlayan bireysel yeteneklerinin gelişimini de desteklediği belirtilmektedir. Öğretmen, çocukların mizacı ile çevresindekilerle ilişkileri arasındaki güçlü bağlantının farkında olduğu takdirde, akran gruplarında risk altında olan çocukları belirlemesi ve onlara destek sağlaması kolaylaşabilecektir (Rudasill, Niehaus, Buhs ve White, 2013).

Saldırganlık ve akran şiddeti, okul öncesi dönemde çocuk gruplarında yaşanabilecek sorunlar arasında yer almaktadır (Gülay Ogelman, 2018). Freedman, Sears ve Carlsmith'e (2003, s. 247) göre saldırganlık, başkalarını inciten ya da incitebilecek davranışlardır (Akt. Bilgin Ülken, 2011). Kirsh'de (2006, s.10) saldırganlığı bir kişinin diğerine farklı şekillerde zarar vermesi (Akt. Bilgin Ülken, 2011) olarak tanımlamaktadır. Bir kişi diğerine vurabilir, onun hakkında dedikodu yapabilir, arkadaşlık ilişkilerine zarar verebilir, ona küfür edebilir. Bu olumsuz davranışların her biri farklı bir saldırganlık türünü ifade etmektedir. Saldırganlığın çeşitlerinden biri olan akranlara şiddet uygulamada, davranışların amaçlı olması, süreklilik göstermesi ve çocuklar arasındaki güç dengesizliği gibi koşulların bulunması gerekmektedir. Akranlara şiddet uygulama, zorbalık olarak da bilinmektedir. Okul öncesi dönem çocukları arasında fiziksel, sözel ve dolaylı zorbalık türlerinin görülebildiği bilinmektedir. Bazı çocuklar, yetişkinlerin kolaylıkla göremeyeceği ortamlarda ve iyi planlanmamış zamanlarda akran şiddetini gerçekleştirebilmektedir. Bu durumu engellemede işe yarayabilecek çözüm yollarından biri, akran şiddetine maruz kalan çocuğun iyi bir arkadaşına sahip olmasıdır. Aksi halde akran şiddetine farklı rollerde (aktif, pasif, izleyici vb.) karışan her çocuk, bu durumdan olumsuz yönde etkilenecektir (Uysal ve Dinçer, 2012).

Okul öncesi dönem çocuklarında akranlarına şiddet uygulama ile akran şiddetine maruz kalma arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Şiddete maruz kalan çocuklar, diğer çocuklara şiddet gösterebilmekte; zorbalık yapan çocuklar da diğerlerinin şiddetiyle karşı karşıya kalabilmektedir (Gülay Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2016). Bu açıdan çocukların problem davranışları erken yaşlarda belirlenmeli ve okul öncesi dönem boyunca bu problemlerin çözümüne yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Başka bir açıdan ise okul öncesi öğretmenlerine sınıflarında karşılaşılabilecekleri davranış sorunları ve bu sorunlarla başa çıkma yolları hakkında eğitimler verilmelidir. Ayrıca öğretmen adaylarının lisans öğrenimi boyunca davranış bozukluklarına yönelik farklı dersleri alabilmelerinin önemli olduğu belirtilmektedir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010).

İlgili alan yazın incelendiğinde, küçük çocukların akran gruplarındaki dinamiklerine yönelik birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Lindsey ve Colwell (2003) çocukların duygusal yeterlilikleri ile akran ilişkileri arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, duygusal yeterliliğe sahip çocukların başkasına yardım amaçlı sosyal

davranışlar gösterdikleri ve akranları ile işbirliğine yönelik oyunları tercih ettikleri saptanmıştır. Salı (2014) saldırganlık, akran şiddetine maruz kalma ve akranları tarafından dışlanma arasında olumlu yönde zayıf bir ilişki olduğunu saptamıştır. Persson (2005) okul öncesi dönem çocuklarının olumlu sosyal davranışlar ile saldırgan davranışlarını üç yıl boyunca takip ettiği çalışmasında, yaşın ilerlemesiyle olumlu sosyal davranışların arttığını, saldırganlığın ise değişmediğini ortaya koymuştur.

Gülay (2011) çocukların okula alıştıkça, başarılı bir uyum gerçekleştirdikçe, akran problemlerinde azalma olduğunu, olumlu ilişkilerin ise arttığını, süreklilik gösterdiğini belirtmiştir. Seçer, Gülay Ogelman, Önder ve Berengi (2012), annelerin öz-yeterlik algıları ile çocukların diğerlerine yönelik olumsuz davranışları arasında olumsuz yönde bir ilişkiden bahsetmektedir. Yeh (2006) erkek ve kız çocuklarının akran şiddetine maruz kalma sıklıkları arasında bir fark olmadığını ancak erkek çocuklarının akran şiddetine karşı daha saldırgan davranışlar sergilediklerini belirtmiştir. Hay ve Pawlby (2003) ise okul öncesi dönem çocuklarının annelerinin psikolojik problemleri ile çocukların başkasına yardım amaçlı sosyal davranışları arasında ilişki olduğunu ifade etmiştir. Benzer bir çalışma Dekovic ve Janssens (1992) tarafından yapılmış ve annelerin depresyon düzeyi ile çocukların saldırganlık davranışları arasında anlamlı ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, Türkiye’de okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerine yönelik araştırmalar çeşitlilik göstermektedir. Ancak saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalmanın hem öğretmen hem de akranların görüşüne göre akranlar tarafından sevilme düzeyleri üzerindeki etkisini ele alan çalışmaların yaygın olmadığı belirlenmiştir. Çocuklarının akran şiddetine maruz kalma ve saldırganlık düzeylerinin akranları tarafından sevilme düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin belirlenmesi, akran ilişkilerini anlama ve değerlendirme adına önemli görülmektedir. Böylece küçük çocukların davranışlarının, akran ilişkilerini ne şekilde etkileyebildiği ile ilgili bilgi toplanabilecektir. Türkiye’de okul öncesi dönemdeki sosyometri çalışmalarının önemli bir bölümünün akranlarla gerçekleştirildiği ancak yurt dışında öğretmen görüşüne dayalı sosyometri çalışmalarının da yaygın olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma (AŞMK) düzeylerinin akran (AG) ve öğretmen (ÖG) görüşlerine göre akranları tarafından sevilme (ATS) düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesidir. Araştırmanın alt amaçları şunlardır:

- 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma (AŞMK) düzeyleri akran görüşüne göre akranları tarafından sevilme (ATS-AG) düzeylerinin anlamlı yordayıcısı mıdır?
- 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma (AŞMK) düzeyleri öğretmen görüşüne göre akranları tarafından sevilme (ATS-ÖG) düzeylerinin anlamlı yordayıcısı mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, 5-6 yaş çocuklarının olumsuz akran ilişkileri değişkenlerinin diğer çocuklar tarafından sevimleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi amacıyla dolaylı ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Denizli ili Pamukkale ve Merkezefendi ilçelerinde okul öncesi eğitime devam eden 241 çocuktan (5-6 yaş) oluşmaktadır. Çocukların 105’i (%46.6) kız, 136’sı (%56.4) erkektir. Çocukların 148’i (%61.4) 5 yaş, 93’ü (%38.6) 6 yaşındadır. Çocukların 154’ü (%63.9) ilköğretim ve ortaokullara bağlı anasınıflarına, 87’si (%36.1) ise bağımsız anaokullarına devam etmektedir. Çocukların tamamı anne-babalarıyla birlikte yaşamakta ve normal gelişim özellikleri göstermektedir. Çocuklar basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Ladd ve Profilet çocuk davranış ölçeği – saldırganlık alt ölçeği

Ladd ve Profilet (1996) tarafından öğretmenlerin görüşlerinden hareketle, okul öncesi dönem çocuklarının okul yaşamında akranlarıyla olan ilişkilerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Ladd ve Profilet, 1996). Ölçme aracı Gülay (2008) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçme aracı 44 maddeden oluşmakta ve “Uygun Değil”, “Bazen Uygun”, “Tamamen Uygun” şeklinde değerlendirilmektedir. Saldırganlık Alt Ölçeği’nde, yedi madde yer almaktadır. Türkçe uyarlaması sürecinde alt ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeğin

toplam madde korelasyonları .49 ile .78 arasında değişmektedir (Gülay, 2008). Bu çalışma için alt ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .85 olarak saptanmıştır.

Akran şiddetine maruz kalma ölçeği

Kochenderfer ve Ladd (1997) tarafından öğretmen görüşlerine göre çocukların akran şiddetine maruz kalma durumlarını belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek, akran saldırganlığının dört tipi (fiziksel, dolaylı, doğrudan ve genel) ile ilgili olmak üzere dört maddeden oluşmaktadır. Ölçek, Gülay (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçme aracı, "Hiçbir zaman", "Bazen", ve "Her zaman" şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .72'dir (Gülay, 2008). Bu çalışma için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .81 olduğu görülmüştür.

Akran derecelendirmesine dayalı sosyometri tekniği

Bu teknikte, her çocuk sınıfındaki arkadaşlarını istenilen bir kriter açısından değerlendirmektedir. Böylece gruptaki her üye, akranları tarafından değerlendirilebilmektedir (Smith, Cowie ve Blades, 2005). Bu çalışmada, çocuklara "Fotoğraftaki arkadaşınla oyun oynamayı ne kadar seversin?" sorusu sorulmuş ve çocukların "Çok severim.", "Az severim.", "Hiç sevmem." seçeneklerinden birini seçmeleri istenmiştir. "Çok severim seçeneği 3; Az severim 2; Hiç sevmem ise 1 puan" değerindedir. Çocuklar böylece tüm akranlarını belli ölçüte göre derecelendirmişlerdir. Çocukların cevapları önceden sınıf listesi doğrultusunda hazırlanmış sosyometri puanlama tablosuna kaydedilmiştir. Çocukların akran görüşlerine göre akranları tarafından sevilme puanları kendi grupları içinde standardize edilmiştir (Z puanına dönüştürülmüştür).

Öğretmen derecelendirmesine dayalı sosyometri tekniği

Öğretmenlere çocukların fotoğrafları tek tek gösterilerek "Sınıftaki çocuklar, fotoğraftaki çocukla oyun oynamayı ne kadar severler?" sorusu yöneltilmiştir. Çocuk uygulamasında olduğu gibi öğretmenin de üçlü likert türünde (Çok severler, az severler, hiç sevmeyenler) değerlendirmesi sağlanmıştır. Öğretmen sınıftaki tüm çocukları değerlendirmiştir. "Çok severler seçeneği 3; Az severler 2; Hiç sevmeyenler ise 1" puan değerindedir. Öğretmenin cevapları sosyometri puanlama tablosuna kaydedilmiştir. Çocukların öğretmen görüşlerine göre akranları tarafından sevilme puanları kendi grupları içinde standardize edilmiştir (Z puanına dönüştürülmüştür).

Veri Toplama Süreci

Saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma ölçeği öğretmenler tarafından her çocuk için ayrı ayrı doldurulmuştur. Çocuk Derecelendirmesine Dayalı Sosyometri Tekniği, çocuklarla sınıf ortamı dışındaki sessiz bir odada bireysel görüşmeler yapılarak uygulanmıştır. Öğretmen Derecelendirmesine Dayalı Sosyometri Tekniği, öğretmenlerle sınıf ortamı dışında bireysel görüşmeler yapılarak uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada değişkenlerin normal dağılım gösterme durumu Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiştir. Testin sonuçlarına göre saldırganlık ($K_s(Z) = .325$); akran şiddetine maruz kalma ($K_s(Z) = .502$); akran görüşüne göre akranları tarafından sevilme düzeyi ($K_s(Z) = .115$); öğretmen görüşüne göre akranları tarafından sevilme düzeyi ($K_s(Z) = .288$), değişkenlerinin normal dağıldıkları belirlenmiştir. Bu doğrultuda veri analizi için "Basit Doğrusal Regresyon Analizi Tekniği" kullanılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Çalışmanın bu aşamasında elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma (AŞMK) ile akranları tarafından sevilme (ATS) düzeyine ilişkin sonuçlar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.

Saldırganlık, Akran Şiddetine Maruz Kalma (AŞMK) ve Akranlara Göre Akranları Tarafından Sevilme (ATS-AG)

Değişkenler	R	R ²	F	Std. E.	β	t	p
Saldırganlık	.21	.04	11.02	.02	-.21	-3.32	.001*
AŞMK	.19	.03	7.79	.040	-.18	-2.79	.006**

* $p < .001$, ** $p < .005$

Tablo 1'e göre, çocukların saldırganlık düzeyleri ile ATS-AG düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($R = .21$, $R^2 = .04$, $F = 11.02$, $p < .001$). Saldırganlık, ATS-AG toplam varyansının % 4'ünü açıklamaktadır. Ayrıca çocukların AŞMK düzeyleri ile ATS-AG arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($R = .19$, $R^2 = .03$, $F = 7.79$, $p < .005$). AŞMK, ATS-AG toplam varyansının % 3'ünü açıklamaktadır.

Tablo 2.

Saldırganlık, Akran Şiddetine Maruz Kalma (AŞMK) ve Öğretmenlere Göre Akranları Tarafından Sevilme (ATS-ÖG)

Değişkenler	R	R ²	F	Std. E.	β	t	p
Saldırganlık	.19	.04	8.73	.019	-.19	-2.96	.003**
AŞMK	.26	.07	17.42	.040	-.26	-4.17	.000*

* $p < .000$, ** $p < .005$

Tablo 2'de, çocukların saldırganlık düzeyleri ile ATS-ÖG arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($R = .19$, $R^2 = .04$, $F = 8.73$, $p < .005$). Saldırganlık, ATS-ÖG toplam varyansının % 4'ünü açıklamaktadır. Ayrıca çocukların AŞMK ile ATS-ÖG arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($R = .26$, $R^2 = .07$, $F = 17.42$, $p < .000$). AŞMK, ATS-ÖG toplam varyansının % 7'sini açıklamaktadır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Çocukların saldırganlık ve akran zorbalığında kurban rolünde olmasının, diğer çocuklar tarafından sevilme düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelendiği bu çalışmada, öncelikle çocukların saldırganlık düzeylerinin ATS-AG ve ATS-ÖG üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Saldırganlık ile ATS-AG ve ATS-ÖG arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Özetle, çocuğun saldırganlık düzeyi arttıkça diğer çocuklar tarafından daha az sevilbilmektedir. Benzer şekilde de saldırganlık düzeyi azaldıkça akran grubunda daha çok sevilbilmektedirler. Çalışmada, akranlar ve öğretmenlerden elde edilen bilgiler arasında paralellik olduğu da görülmektedir. Konu ile ilgili, saldırgan davranış sergileyen çocukların akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştiremediği ve daha az arkadaşına sahip olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilen bir durumdur (Hodges ve Perry, 1999). Gülay Ogelman ve meslektaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi öğretmenlerine göre şiddet ve saldırganlığın, sınıf ortamında en çok karşılaşılan akran ilişkisi sorunlarından olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda saldırganlık üzerinde dikkatle durulması gereken bir davranış problemi olarak değerlendirilmelidir. Bu sonucu destekler yönde Monks, Ruiz ve Val (2002) de, 4-6 yaş çocuklarının saldırganlık ile ilgili rollerini incelemiş ve saldırgan davranış sergileyen çocukların sosyal açıdan reddedilmiş olduğunu saptamışlardır. Gülay (2009) sınıf ortamındaki akran grubunda popüler olan çocukların aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin düşük olabileceğini belirtmiştir. Lier, Vitaro, Wanner, Vuijk ve Crijnen (2005) yüksek düzeyde sosyal olmayan davranış sergileyen erkek çocuklarının, orta ve düşük düzeylerde sosyal olmayan davranış sergileyen hemcinslerine göre akranları tarafından reddedilme açısından dezavantajlı olabileceğini vurgulamıştır. Mendez, Fantuzzo ve Cicchetti (2002) saldırganlık gösteren çocukların akran oyunlarının sürekli bozulduğunu, oyuncaklarını paylaşmadıklarını ve arkadaşlarının oyuncaklarına zarar verme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmada hem akran hem de öğretmen görüşüne göre saldırganlık eğilimi gösteren çocukların akranları tarafında sevilme düzeylerinin düşük olduğu ortaya konmuştur. Peterson (2001) çocukların gözünden akranları tarafından kabul edilen çocuklar ile öğretmen

değerlendirmelerindeki akranlar tarafından kabul edilen çocuklar arasında pozitif olumlu yönde ilişki saptamıştır. Ayrıca McComas, Johnson ve Symons (2005) saldırgan davranışların olumlu yöndeki sosyal değişimleri ve dinamikleri olumsuz bir şekilde etkilediğini belirtmiştir.

Çalışmanın diğer bulgusunda, küçük çocukların akran zorbalığıyla karşılaşma düzeyleri ile diğer çocuklar tarafından seilmeleri arasında olumsuz yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca küçük çocuklar tarafından birbirlerine gösterilen zorbalığın, farklı kaynaklardan elde edilen bilgilere göre akranları tarafından seilme düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur. Bu doğrultuda (saldırganlık bulgularında olduğu gibi) akran ve öğretmen görüşleri arasında bir tutarlılık olduğu söylenebilir. Zorbalıkla karşılaşmak küçük çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Nitekim çocuklar okul ortamında sıklıkla bu tür problemlerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Çetinkaya Yıldız ve Hatipoğlu Sümer (2010) çocukların gerek okul ve gerekse akranlarıyla iletişime geçtikleri okul dışı ortamlarda düşük düzeyde zorbalığa maruz kalabileceğini saptamışlardır. Kochenderfer ve Ladd (1996) araştırmalarında, gözlem sonucu belirledikleri akran şiddetine maruz kalma durumu ile çocuklarla yapılan görüşmelerde ulaşılan akran şiddetine maruz kalma durum arasında olumlu bir ilişki olduğunu saptamıştır. Salı'ya (2014) göre çocuklar akran şiddetine maruz kaldıkça, akranlarına saldırganlık gösterebilmekte ve akranları tarafından dışlanmaktadır. Kochenderfer ve Ladd (1997) akran zorbalığının, okul uyumu sorunlarını arttırabildiğini, çocukları okuldan uzaklaştırdığını vurgulamıştır.

Bu doğrultuda okul öncesi eğitimi öğretmenleri, çocukların bazı davranışlarından yola çıkarak akran ilişkilerinde sorun yaşayabildiklerini anlayabilirler. Örnek olarak, çocukların akranlarına şiddet uygulayabileceğini, birtakım saldırgan davranışlarından; akran şiddetine maruz kaldığını ise çocuğun içine kapanık olması, çekingen tutumlar sergilemesi, ağlaması, okula gelmek istememesi vb. davranışlarından anlayabilirler. Unutulmalıdır ki, belirtilen durumlar her zaman saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma ile ilişkili olmayabilir. Çocukların akran gruplarındaki popülerliği de gözlemlenmelidir. Nitekim öğretmenlere göre, diğer çocukların söz konusu çocukla etkileşim halinde olması, çocuğun akranları arasında popüler olması ve gruba liderlik yapması çocuğun akranları tarafından sevildiğini ortaya koyar (Gülşay Ogelman ve ark., 2015). Öğretmenler, ailelerden aldıkları bilgilere ek olarak gözlemleriyle risk altındaki çocuklara yardım etme yönünde daha dikkatli bir yaklaşım içinde olabilirler. Öğretmenler, saldırganlık gibi davranış sorunları olan çocukların yetişkinler ve akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirmeleri yönünde önlemler almalıdırlar (Rudasill ve ark., 2013).

ÖNERİLER

Çalışmanın sonuçları ve sınırlılıkları doğrultusunda sunulabilecek öneriler, sonraki çalışmalara rehberlik edebilir. Çocuklarda görülen saldırganlık davranışları ile AŞMK durumunun, ATS gibi akran ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Okul öncesi eğitimi öğretmenleri çocukların akran ilişkilerini geliştirici, saldırganlık davranışlarını azaltmaya yönelik etkinlikler planlamalıdırlar. Öğretmenler, çocukları yıl boyunca gözlemlmeli, sosyometri vb. tekniklerle çocuklar arasındaki ilişkileri düzenli bir şekilde takip etmelidirler. Bu çalışma ilişkisel tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Sonraki çalışmalarda çocukların akran ilişkileri boylamsal olarak izlenebilir. Çocukların saldırganlık davranışlarını azaltmaya yönelik eğitim programları hazırlanabilir. Akran zorbalığı gibi problemler ve/veya popülerlik gibi çeşitli değişkenler, kalabalık örneklem gruplarında, yaş, cinsiyet, aile, bireysel özellikler (mizaç vb.) gibi farklı değişkenler bağlamında incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Alisinanoğlu, F., & Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun İli Örneği). *Kuramsal Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 93-110.
- Bilgin Ülken, F. (2011). Televizyon izlemede anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 195-216.
- Çetinkaya Yıldız, E., & Hatipoğlu Sümer, Z. (2010). Okul öncesi çocuklar ve şiddet: Tanık ve kurban olma düzeyleri. *İlköğretim Online*, 9(2), 630-642.
- Dekovic, M., & Janssens, M. A. M. (1992). Parents' child-rearing styles and child's sociometric status. *Developmental Psychology*, 28(5), 925-932.
- Gifford-Smith, M. E., & Brownell, C. A. (2003). Childhood peer relationships: social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of School Psychology*, 41(4), 235-284.

- Gülay, H. (2008). 5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gülay, H. (2009). 5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarını etkileyen çeşitli değişkenler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 104-121.
- Gülay, H. (2011). 5-6 yaş grubu çocuklarda okula uyum ve akran ilişkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 1-10.
- Gülay, Ogelman H. (2018). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Eğiten Kitap, Ankara.
- Gülay Ogelman, H., Erol, A., Asar, H., Mumcular, F., Kırac, M. H., & Kilimlioğlu, Ç. (2015). Determination of the perceptions of preschool teachers regarding the peer relations of children. *Route Educational And Social Science Journal*, 2(3), 274-294.
- Gülay Ogelman, H., & Erten Sarıkaya, H. (2016). Beş yaş çocuklarının akran şiddetine maruz kalma ve akran şiddetini uygulama düzeylerinin izlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(37), 187-203.
- Hay, D. F., & Pawlby, S. (2003). Prosocial development in relation to children's and mothers' psychological problems. *Child Development*, 74(5), 1314-1327.
- Hodges, E. V. E., & Perry D. G. (1999). Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(4), 677-685.
- Holmes, C. J., Kim-Spoon, J., & Deater-Deckard, K. (2016). Linking executive function and peer problems from early childhood through middle adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(1), 31-42.
- Kochenderfer, B. J., & Ladd, G. W. (1996). Peer victimization: cause or consequence of school maladjustment?. *Child Development*, 67(4), 1305-1317.
- Kochenderfer, B. J., & Ladd, G. W. (1997). Victimized children's responses to peers' aggression: behaviors associated with reduced versus continued victimization. *Development and Psychopathology*, 9(1), 59-73.
- Ladd, G. W., & Kochenderfer-Ladd, B. (2002). Identifying victims of peer aggression from early to middle childhood: analysis of crossprevalence of victimization and characteristics of identified victims. *Psychological Assessment*, 14(1), 74-96.
- Ladd, G. W., & Profilet, S. M. (1996). The Child Behavior Scale: A teacher report measure of young children's aggressive, withdrawn, and prosocial behaviors. *Developmental Psychology*, 32(6), 1008-1024.
- Lier, P., Vitaro, F., Wanner, B., Vuijk, P., & Crijnen, A. (2005). Gender differences in developmental links among antisocial behaviour, friends' antisocial behaviour and peer rejection in childhood: result from two cultures. *Child Development*, 76(4), 841-855.
- Lindsey, E. W., & Colwell, M. J. (2003). Preschoolers' emotional competence links to pretend and physical play. *Child Study Journal*, 33(1), 39-53.
- Mccomas, J. J., Johnson, L., & Symons, F. J. (2005). Teacher and peer responsivity to prosocial behaviour of high aggressors in preschool. *Educational Psychology*, 25(2-3), 223-231.
- Mendez, J. L., Fantuzzo, J., & Cicchetti, D. (2002). Profiles of social competence among low income African- American preschool children. *Child Development*, 73(4), 1085-1100.
- Monks, C. P., Ruiz, R. O., & Val, E. T. (2002). Unjustified aggression in preschool. *Aggressive Behavior*, 28(6), 458-476.
- Pepler, D. J., & Craig, W. M. (1998). Assessing children's peer relationships. *Child Psychology & Psychiatry Review*, 3, 176-182.
- Persson, G. E. B. (2005). Young children's prosocial and aggressive behaviors and their experiences of being targeted for similar behaviors by peers. *Social Development*, 14(2), 206-228.
- Peterson, M. A. (2001). *An examination aggression and self-esteem in preschoolers*. Unpublished master thesis. USA: Southern Connecticut State University.
- Rudasill, K. M., Niehaus, K., Buhs, E., & White, J. M. (2013). Temperament in early childhood and peer interactions in third grade: the role of teacher-child relationships in early elementary grades. *Journal of School Psychology*, 51(6), 701-716.
- Salı, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 195-216.
- Seçer, Z., Gülay Ogelman, H., Önder, A., & Berengi, S. (2012). Okul öncesi 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkileri ile annelerinin ebeveynliğe yönelik özyeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. 12(3), 1993-2008.

- Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. (2005). *Understanding Children's Development*. USA: Blackwell Publishing.
- Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 5(4), 468-483.
- Yeh, E. A. J. (2006). *Preschool children's and teachers' behavioral responses to physical and relational peer victimization: A short term longitudinal study* (Unpublished doctoral dissertation). University of Minnesota, USA.